

A. Aqra sewwa din is-silta.

(15-il marka)

Is-Sigra taż-Żebbuġ

Is-siġar taż-żebbuġ iħaddru s-sena kollha u jinsabu f'ħafna mill-pajjiżi madwar il-Mediterran. Fl-imġhoddi, dawn is-siġar

kienu jitkabbru f'ħafna postijiet f'Malta u ż-żebbuġ u ż-żejt tagħhom kienu jiġu esportati lejn artijiet oħra. Xhieda ta' dan huma l-ismijiet ta' postijiet bħal Ғaž-Żebbuġ, Birzebbuġa u ż-Żejtun, li ħadu isimhom minn din is-siġra. Insibu wkoll fdalijiet ta' dak li jsejnhulu l-magħsar taż-żebbuġ, ħofra kbira b'ġebliet kbar biex ikissru u jagħsru ż-żebbuġ u jagħmluh żejt. Fil-villa Rumana ta' San Pawl Milqi f'Burmarrad, insibu l-eqdem eżempju ta' fabbrika taż-żejt li qatt instabet f'Malta. Sfortunatament, maż-żmien ħafna minn dawn is-siġar inqerdu u tqattgħu bħala ħatab biex in-nies issajjar l-ikel fuq il-fuklar¹, jew inkella biex l-għelieqi jinżergħu bil-qamħ, u l-qoton (it-tajjar). Illum iż-żebbuġa qed terġa' titkabbar f'Malta u Għawdex u qed terġa' tieħu postha fil-biedja u fl-ambjent Malti. Is-siġra taż-żebbuġ tikber f'kull tip ta' ħamrija, basta tkun tal-anqas tliet metri fonda. Teħtieġ ħafna xemx biex tagħmel iż-żebbuġ u għalhekk tieħu gost bil-klima Maltija. Iż-żebbuġa hija siġra b'saħħitha u taf tgħix sa 500 sena. Il-weraq huwa aħdar skur minn fuq u griż minn taħt u jinbidel x'aktarx kull tliet snin. Fir-rebbiegħa tagħmel fjuri żgħar ifuħu, kulur il-krema. Id-dakra² ssir permezz tar-riħ u ż-żebbuġ isir u

¹ Ġebbla mħaffra li kienu jużaw biex iqabbdun-nar fiha u jsajru l-ikel fuqha.

² Il-proċess naturali li bih il-fjura ssir frotta.

jkun lest biex tinqata' f'Ottubru. Għall-ewwel iż-żebbuġa tkun ħadra li ssir tagħti fil-vjola skur, kważi iswed, meta tkun saret sewwa. Iż-żebbuġ nej fih sustanza li tagħmlu morr fit-togħma u għalhekk jitqiegħed fis-salmura għal diversi jiem qabel jittiekel. Xi siġar jitkabbru biss għall-produzzjoni taż-żejt, li fih ħafna benefiċċji għas-saħħa u jintuża wkoll f'għadd ta' medicini.

(Silta addattata mis-sit tal-Koperattiva Rurali tal-Manikata)

Wieġeb dawn skont is-silta li qrajt.

1. Immarka ✓ fil-kaxxa l-vojta jekk is-sentenzi humiex **Veru** jew **Falz**. (4 marki)

		VERU	FALZ
a.	Sa mill-qedem, Malta kellha nies li jkabbru ż-żebbuġ.		
b.	F'Burmarrad insibu l-eqdem masġar taż-żebbuġ.		
ċ.	Ħafna siġar taż-żebbuġ inqerdu biex infetħu toroq ġodda.		
d.	Illum bosta bdiewa qed jerġgħu jhawlu aktar siġar taż-żebbuġ.		

2. Aqta' linja taħt it-tajba. (2 marki)

(a) Biex tikber, is-siġra taż-żebbuġ trid

- (i) ftit li xejn ħamrija.
- (ii) ħamrija fonda mhux ħażin.
- (iii) art mimlija blat u bla ħamrija.

(b) Iż-żebbuġa tikber għal qalbha f'Malta għax

(i) ikollna ħafna sħana u xemx.

(ii) għandna l-baħar u r-riħ.

(iii) tagħmel ix-xita spiss matul is-sena.

3. Iddeskrivi kif ikun il-weraq taż-żebbuġa. (marka)

4. Kif tkun taf, mill-kulur taż-żebbuġa, li tkun saret u waslet biex tingata'? (marka)

5. Għaliex iż-żebbuġ ma jistax jittiekel nej, dritt mis-siġra? (marka)

Marka għal twegibiet mingħajr żbalji fil-kitba: _____ minn marka
--

Għarfien il-lingwa

6. Fisser fi kliem din il-frazi: is-siġar tqattgħu bħala ħatab.

(2 marki)

7. Mill-aħħar sentenza tas-silta, sib il-kelma li tfisser li ż-żejt hu tajjeb għas-saħħa. (marka)

8. Min taħseb li kiteb din is-silta? Għaliex taħseb hekk? (2 marki)

Is-Sinjura tad-Dar tal-Kantuniera

“Ma, min joqgħod fid-dar tal-kantuniera?”

staqsejt lil ommi darba waħda.

“Kemm int kuržitajra,ta!” qaltli. U qatgħetli

fil-qasir. Imma ma kinitx se teħles minni hekk

malajr. Wara ftit ergajt staqsejtha. Naħseb li sa dak il-ħin kienu marrulha n-nervi jew kienet indunat li, wara kollox, ma kien hemm xejn ħażin billi tghidli.

“Hemmhekk toqgħod sinjura ftit imdaħħla fiż-żmien u pjuttost stramba.

Toqgħod waħidha. Jgħidu li kienet għalliema fi żmienha. Issa kuntenta? Qtajtha l-kuržità?”

Imma kuntenta ma kontx. Xtaqt inkun naf aktar fuq is-Sinjura u d-dar tal-kantuniera. L-għada stess, wara l-logħob ma’ šabi, meta kien sar il-ħin biex kulhadd jingabar ġewwa, jien bqajt bilqiegħda fuq l-għatba tad-dar sakemm kulhadd dabbar rasu u fl-isqaq reġgħu bdew isaltnu s-sliem u l-paċi. Qomt u rġejtilha lejn id-dar f’tarf l-isqaq. Kien jidher id-dawl mit-twieqi. Inkiss inkiss, tlajt it-tliet targiet ta’ quddiem il-bieb, ftaħt il-grada bil-mod, imxejt għal taħt waħda mit-twieqi u ttawwalt ġewwa. Ma stajtx nara sew. Għax kulma kien hemm kienet fetha żgħira fejn il-purtieri ma ltaqgħux flimkien. Imma dik in-naqra kienet biżżejjed biex nilmaħ sala kbira li l-ħitan tagħha kienu miksija bil-kotba. Qatt ma kont rajt daqshekk kotba f’għomri!

F’daqqa waħda, kif kont għadni qisni l-iskantata b’ħalqi miftuħ, titfaċċa figura minn wieħed mill-bibien li kienu jagħtu fis-sala. Kienet mara mdaħħla fiż-żmien, pulita, twila u wieqfa, b’nuċċali mnizżel fuq imneħirha u xagħarha miġbur toppu.

Baqgħet sejra dritt lejn il-pultruna li titbandal, waqfet, tatha ftit daqqiet ħfief fuq id-dahar, qisha qed tbandal lil xi ħadd, imbagħad poġġiet bilqiegħda, waqt li għal ftit sekondi bdiet tmelles id-dirgħajn tal-pultruna.

Qabdet ktieb minn fuq mejda żgħira tonda li kellha viċin. F'daqqa waħda għolliet rasha u deherli li rajtha tħares lejn it-tieqa. F'kemm tgħid "Ammen", inżilt u tlaqt nigri lejn id-dar b'kemm saħħa kelli f'saqajja, u bdejt nittama li ma ratnix.

(Silta addattata min-novella ta' Maria Camileri, *Il-Pultruna li Titbandal*, 2020)

1. Aqta' sing taħt it-twegħiba t-tajba. (3 marki)

- a. It-tifla għamlet il-mistoqsijiet fuq id-dar tal-kantuniera lil
i) sħabha. ii) ommha. iii) ħutha.
- b. Is-Sinjura li kienet toqgħod fid-dar tal-kantuniera kienet
i) żagħżuġha. ii) adulta. iii) anzjana.
- ċ. In-nies kienu jqisu lil din il-mara bħala
i) stramba. ii) dħulija. iii) tal-biża'.

2. Qabbel il-kolonni skont is-silta. (2 marki)

a.	It-tifla riedet taqta' l-kurżità		minn bejn il-purtieri ftit imbexxqa.
b.	Id-dar tal-kantuniera		billi marret sad-dar tal-kantuniera.
ċ.	It-tifla setgħet tittawwal ġewwa		kellha l-ħitan kollha mimlija kotba.
d.	Il-kamra li rat it-tifla		kienet f'tarf l-isqaq tad-dar tat-tifla.

3. Wieġeb dawn il-mistoqsijiet fi kliem skont dak li qrajt fis-silta. (3 marki)

- a. X'għamlet l-ewwel haġa l-mara hekk kif daħlet fil-kamra?

b. Għaliex inħasdet it-tifla u telqet tigrì minn wara t-tieqa?

ċ. Għaliex it-tifla ma riditx li l-mara taraha wara t-tieqa?

Marka għal twegibiet mingħajr żbalji fil-kitba: _____ minn marka
--

Il-Metalingwa

4. Imla l-vojt skont il-kuntest. (2 marki)

Digà semmejt li kont _____ (kelma li tiddeskrivi lit-tifla minn

kurżità), imma kelli oħra: jekk jgħiduli li _____ (in-negattiv ta’

għandi) nagħmel xi ħaġa, aktar kont nagħmilha! U allura l-għada rgajt sibt

_____ (kelma waħda flok *ruh tiegħi*) taħt it-tieqa tas-Sinjura

tad-dar il-kbira. Imma did-darba _____ (*niddeċiedi* fil-passat)

li ndur mal-parapett u mmur nipprova nittawwal mit-tieqa tal-ġenb.

5. Daħhal il-punt esklamattiv (!) u l-virgola/coma (,) fl-ispazju t-tajjeb.

(2 marki)

Lanqas ilħaqt waħhalt imnieħri mal-ħġieġ _____ meta ħassejt id fuq spallti

u qaltli, “X’inti tagħmel hawn?” X’hasda tatni _____

6. Aqta’ linja taħt il-kelma t-tajba minn dawk li hemm fil-brackets. (2 marki)

a. It-tifla twerwret meta rat (lil is-/lis-) Sinjura u ħarbet (minn/min) taħt it-tieqa.

b. Kif waslet id-dar it-tifla ħarset lura u (ragħad/rat) li ma kien hemm ħadd/ħatt/ħadt) warajha.

A. Kitba ta' Kexxins f'komik

(10 marki)

Ħares sewwa lejn il-komik bil-kulur (fuq il-karta waħidha) li jirrakkonta storja. Wara li taqra li hemm miktub fuq kull stampa, imla l-kexxins t'hawn taħt biex toħloq id-diskors għall-istorja tal-komik. Ara li l-kexxins ikunu qosra u jaqblu minn stampa għall-oħra. Attent li tikteb u tuża Malti tajjeb.

1. Iz-zija Marisa tiltaqa' man-neputija tagħha Ġorġa. Wara li jsellmu u jifirġu b'xulxin, hi tgħidilha li kienet se ċċemplilha biex tawguralha għal għeluq sninha.

2. Iz-zija tgħid lil Ġorġa li jekk trid setgħet tmur s'għandha d-dar biex joqogħdu jitekellmu ftit.

3. Iz-zija Marisa tagħti r-rigal li kienet xtrat lil Ġorġa. Għal Ġorġa din tkun sorpriża sabiħa.

4. Ġorġa jogħgobha ħafna dan ir-rigal taz-zija Marisa u tirringrazzjaha minn qalbha. Iz-zija tgħidilha li dak il-ġerżi jixirqilha ħafna.

Aghżel titlu WIEĦED minn dawn it-tnejn u ikteb bejn 100 u 150 kelma fuqu.

1. **Kompli dan ir-rakkont:** 'Kont waħdi fil-kamra tiegħi xhin faqqgħet sajjetta qawwija u mar id-dawl. Meta reġa' ġie, sibt ruħi f'post li m'għaraftux.'

JEW

2. **Ikteb ittra elettronika (email)** biex tiringrazzja lill-grupp *FestiniFerħ* li

organizza diversi attivitajiet sbieħ għalik u għal sħabek meta qattajtu jum fil-pixxina ta' lukanda. Uża t-tabella ta' paġna 11 fil-bidu tal-ittra tiegħek u imla fejn hemm nieqes. Jismek Kris/Kristina Mamo.

Agħmel il-pjan tar-rakkont/ tal-ittra li għażilt fl-ispazju t'hawn taħt.

Kitba _____ (Ikteb 1 *jew* 2)

Ir-Rakkont jew l-Ittra.

Ikteb bejn 100 u 150 kelma. Ikteb ċar u bla żbalji.

Jekk ser tikteb l-ittra elettronika ibda b'din:

Mingħand:	kris.mamo@gtail.moc
Lil:	festiniferħ@gtail.moc
Suġġett:	
Data:	

[illegible]

-Tmjem il-Karta -